

Попова О.А., д-р екон. наук
головний науковий співробітник Інституту економіки
та прогнозування НАН України

КОМПЛЕКСНЕ ЖИТЛОВЕ БУДІВНИЦТВО У СЕЛІ ЯК СКЛАДОВА СІЛЬСЬКОГО РОЗВИТКУ

За дисбалансу обсягів житлового будівництва переважно у міських поселеннях порівняно з сільськими обґрунтовується важливість будівництва сучасного комфортного житла у селі як драйвера прогресивного сільського розвитку. Досліджено досвід Республіки Узбекистан щодо реалізації державної програми будівництва житла для сільських жителів за типовими проектами. Проаналізовано тенденції житлового будівництва у сільській місцевості в Україні, у тому числі за програмою "Власний дім"¹.

Ключові слова: житлове будівництво, сільське населення, соціально-економічний розвиток, зайнятість, програма "Власний дім", внутрішня урбанізація села.

Є достатньо підстав визнавати житлове будівництво локомотивом соціально-економічного розвитку країн [1]. Разом із тим важливо оцінювати "вписування" цієї галузі в загальносуспільні процеси розвитку – урбанізацію, піднесення рівня життя широкого загалу населення, забезпечення сільського розвитку – щоб формувати виважену державну політику регулювання цих процесів. Житлове будівництво, як правило, має тенденцію до концентрації в містах, тим самим воно сприяє урбанізації та посилює знелюднення сільських територій. Дедалі очевидніша тенденція формування декількох мегаполісів, з одного боку, а з іншого – "безголосої" пустелі поза мегаполісами змушує владу країн різними заходами коригувати дисбаланс між містом і селом щодо обсягів будівництва житла, забезпечуючи тим самим спрямування взаємопов'язаних процесів у необхідному руслі.

Тому важливо аналізувати географію і структуру житлового будівництва, доступність житла для різних категорій громадян, у тому числі тих, що обмежені у грошових засобах. Останнім доцільно надавати державну допомогу для будівництва житла, і це особливо стосується сільських жителів.

Інтерпретація житлового будівництва як драйвера сільського розвитку базується на здатності цієї сфери діяльності активізувати соціально-економічні процеси на селі. Аналогічно з "водієм, який переганяє автомобіль у потрібне

¹ Публікацію підготовлено за виконання НДР "Формування державної політики сільського розвитку на основі адаптаційного потенціалу громад" (№ держреєстрації 0112U002418).

місце за бажанням клієнта" (одне з визначень терміна "драйвер" в енциклопедичних словниках), *житлове будівництво закладає основи для виведення сільського розвитку на якісно новий рівень* відповідно до цільових установок держави і суспільства. При цьому його мультиплікативний ефект виявляється у різних сферах, забезпечуючи сталий розвиток: в економічній – збільшується валовий продукт за рахунок активізації економічних процесів у будівельній і пов'язаних з нею галузях, у соціальній – розширюються можливості зайнятості та зростання доходів громадян, в екологічній – досягається природоохоронний ефект завдяки дисперсному розміщенню малоетажних будинків і досконалішому інженерно-інфраструктурному облаштуванню сільських садиб і соціально-виробничих об'єктів.

Додаткові інвестиції у сільську місцевість сприяють підвищенню соціально-економічного розвитку і добробуту населення більшою мірою, ніж інвестиції в міста, оскільки сільські громади мають значно нижчий початковий рівень обслуговування. Далекоглядна ж ціль такого благоустрою – забезпечити *внутрішню урбанізацію на селі*, створюючи тут комфортні умови для ділового і побутового життя, і тим самим стримувати вплив сільського населення у міста. У сучасні села з широкою мережею інформаційного і комунікаційного забезпечення з часом *переміщатиметься "нова" економіка*, працівники сфери знань – фінансисти, програмісти, ріелтори, консультанти, дослідники та інші. Багато сімей оберуть комфортні умови праці і проживання на природі в сільській місцевості. Тому важливо також надавати підтримку населенню в сільських регіонах із поліпшення доступу до сучасних інформаційних і комунікаційних технологій, зокрема, широкосмугової комп'ютерної мережі Інтернет.

Житлове будівництво на селі, зважаючи на його насамперед соціальну значущість, завжди було і залишається предметом особливого опікування влади різних країн. Зокрема, у рамках пріоритетного національного проекту "Доступне і комфортне житло – громадянам Росії" реалізуються програмні завдання щодо покращення житлових умов сільського населення, особливо молодих сімей і молодих фахівців. У Республіці Білорусь на виконання Державної програми відродження і розвитку села на 2005–2010 роки (затверджена Указом Президента № 150 від 2005 р.) проводиться робота з формування агромістечок як зразкових сільських поселень, рівномірно розподілених по регіонах республіки. Паралельно ведеться реконструкція молочнотоварних ферм, тваринницьких комплексів, тепличного господарства тощо.

У цій статті детальніше розглянуто *досвід Узбекистану* щодо реалізації проекту будівництва житла для сільських жителів за типовими проектами. Цей досвід було широко представлено учасникам міжнародної конференції "Сучасне житлове будівництво як локомотив комплексного розвитку і перетворення села, покращення якості життя населення", що відбулася в країні у квітні 2013 р. Президент Республіки Узбекистан Іслам Карімов, ініціювавши відповідний проект у 2009 р., стверджує, що будівництво на селі житла за покращеними сучасними проектами і комплексна забудова сільських населених пунктів – це довгострокова Державна програма із якісного облаштування

і поліпшення життя сільського населення. У доповіді на зазначеній міжнародній конференції І.Карімов окреслив житлове будівництво як найважливішу сферу економічного, соціального розвитку та модернізації країни, особливо в нинішніх умовах глобальної фінансово-економічної кризи [2].

Необхідність і своєчасність започаткування такої програми в Узбекистані визначається тим, що в сільській місцевості тут проживає майже 50% населення, тобто близько 15 млн осіб. Коефіцієнт природного приросту населення на 1000 осіб становить 12,1 (при -3,5 в Україні). Щорічно створюється 150 тис. сімей на селі, які хочуть мати нове сучасне і комфортне житло. Це поставило задачу кардинального перегляду сформованих підходів і практики будівництва житла в селі.

Слід відзначити високий рівень управління, супроводу і комплексної організації процесу впровадження в життя програми індивідуального будівництва за типовими проектами житла в сільській місцевості Узбекистану за принципом "замкнутого циклу". Сформоване необхідне правове, матеріально-технічне, кадрове, фінансове та інституціональне забезпечення. Зокрема, створено спеціалізовані організації:

- *проектно-дослідний інститут* займається проектуванням типових житлових будинків, розробленням плану комплексної забудови і здійснює авторський нагляд за проведенням будівельних робіт;
- *акціонерно-комерційний банк* кредитує сільських забудовників, а також будівельні організації, виробничі підприємства, задіяні в процесі сільського будівництва;
- *інжинірингова компанія з філіалами у кожному регіоні країни* виступає в ролі єдиного замовника і здійснює всю роботу по зведенню житла на умовах "під ключ" у сільській місцевості. У регіонах створено понад 900 нових спеціалізованих підрядних організацій, понад 60 підприємств із виробництва сучасних будівельних матеріалів і конструкцій, переважно з вітчизняної сировини, і, зокрема, – 12 цегельних заводів.

Слід зазначити, що у фінансуванні будівництва житла у сільській місцевості активну участь беруть міжнародні фінансові інститути. Зокрема, у 2011 р. освоєно перший транш позикових засобів Азіатського банку в розмірі 500 млн дол. США і у 2013 р. заплановано використати ще до 200 млн дол.

Для економічного стимулювання учасників процесу будівництва сільського житла державою гарантуються різні преференції. Це і пільгові іпотечні кредити, будівельні матеріали за пільговою ціною, звільнення субпідрядних організацій і спеціалізованих підприємств із виробництва будівельних матеріалів від сплати всіх видів податків і обов'язкових відрахувань у державні цільові фонди, а також митних платежів за ввезені будівельну техніку і необхідні матеріали, яких бракує в країні.

Сільським жителям земельні ділянки для індивідуального житлового будівництва виділяються безплатно з розрахунку 0,06 га на сім'ю (за обмеженості земельних ресурсів). Сім'я, вибравши типовий проект будинку, вносить на банківський рахунок перший внесок у розмірі 25% від вартості будинку і отримує пільговий іпотечний кредит строком на 15 років за пільговою ставкою – 7% (із

річним періодом відстрочення погашення боргу), що значно нижче ставки ре-
 фінансування центрального банку – на рівні 12% річних. Сільські забудовники
 житлових будинків, які взяли кредит у спеціалізованому банку, звільнені від
 сплати податків на доходи, спрямовані на погашення іпотечних кредитів,
 а з початку 2013 р. – і від сплати податку на майно з придбаного у рамках про-
 грами житла до повного погашення іпотечних кредитів.

Таблиця 1

**Динаміка основних показників будівництва житла у сільській місцевості
 в Узбекистані, 2009–2012 рр. і прогноз на 2013 р.**

Показник	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	Разом за 2009– 2012 рр.	2013 р. прогноз
Кількість масивів, од.	42	255	355	272	924	355
Кількість будинків, од.	847	6800	7400	8510	23557	10000
Загальна площа будівни- цтва, тис. кв. м	100,9	810,5	1080,1	1216,9	3208,4	-
Загальна вартість будів- ництва, млрд сум.	50,7	428,9	576,5	906,0	1962,1	1400,0
Пільгові кредити для на- селення, % до загальної вартості будівництва	62,1	59,3	63,3	58,7	-	56,8

Примітка: курс узбецького сума – 1000 од. до долара США – на 21.05.2013 р. становив 0,4866.
Джерело: за матеріалами міжнародної конференції "Сучасне житлове будівництво як локомо-
 тив комплексного розвитку і перетворення села, поліпшення якості життя населення", 17 квіт-
 ня 2013 р., м. Ташкент, Республіка Узбекистан.

Із даних табл. 1 видно, що у результаті реалізації програми житлового бу-
 дівництва в сільській місцевості у 2009–2012 рр. зведено 23,6 тис. нових бу-
 динків за типовими проектами з середньою площею одного будинку –
 137 кв. м. Новосілля відсвяткували понад 100 тис. сільських жителів. Вар-
 тість 1 кв. м площі будинку, за нашими розрахунками, становить приблизно
 360 дол. А отже, середня вартість нового сільського будинку – близько
 50 тис. дол. Використання місцевих будівельних матеріалів і енергоресурсів,
 дешевої робочої сили, державні преференції та пільги дозволили істотно зни-
 зити вартість збудованого житла для сільських жителів: вартість 1 кв. м тут
 в середньому удвічі нижча, ніж у містах [2].

Враховуючи, що вже зараз понад 90% сімей в Узбекистані мають власне
 житло, таке масштабне сільське будівництво цілком очевидно змінює облич-
 чя села, осучаснює уклад сільського життя. Одночасно в комплексі зводяться
 об'єкти інженерно-комунікаційної, соціальної і ринкової інфраструктури. За
 рахунок республіканського і місцевого бюджетів прокладаються автомобільні
 дороги, внутрішні комунікаційні мережі водо-, газо- і енергозабезпечення.
 З урахуванням чисельності населення, що проживає на нових масивах, буду-
 ються школи, дитячі садки, медичні пункти, торговельні об'єкти, спортивні
 споруди, різні служби сервісу, зелені зони загального користування, і, що
 дуже сучасно, – забезпечується доступ до систем інформації, телекомунікації,
 зокрема Інтернет.

Важливо зазначити, що під час реалізації програми комплексної забудови сільських населених пунктів забезпечено зайнятість понад 71 тис. осіб сільського населення у будівельній галузі. Є сподівання, що введені об'єкти соціальної і ринкової інфраструктури (437 од. у 2012 р., у тому числі 109 об'єктів торгівлі, 90 пекарень, 80 гузарів, 42 ринків, 47 пунктів побутового обслуговування населення) ще розширять можливості зайнятості для сільських жителів. Для прикладу, в одному зі зведених махаллінських гузарів відкрито пекарню, швейних цех, магазини, службу приймання платежів, перукарню, цех із виробництва макаронів та будується підприємство із переробки фруктів і ягід [3]. Сформована матеріально-виробнича база будівництва більше використовуватиметься для зведення об'єктів промислового призначення в сільських поселеннях, що розширюватиме несільськогосподарську сферу прикладання праці для сільських жителів. А якщо у селян є робота, значить, є доходи, що будуть використані для придбання сучасного комфортного житла у сільських поселеннях.

Доречно зазначити, що за останні шість років, незважаючи на глобальну фінансово-економічну кризу, річні темпи зростання валового внутрішнього продукту країни становили 8%.

Очевидно, що поряд із позитивними результатами реалізації програми індивідуального будівництва у сільській місцевості Узбекистану є певні проблеми. І одна з особливо гострих – істотне зростання за 2009–2012 рр. середньої вартості будівництва: за розрахунковими даними, 1 кв. м житлової площі – на 48 та на 78% середньої вартості одного будинку, при збільшенні його площі на 20% (табл. 2). Таке зростання вартості сільських будинків, безперечно, позначається на обмеженні попиту на ці будинки: їх можуть купити лише досить заможні сільські сім'ї зі стійкими доходами. З часом за "вечерпанья" цієї заможної частини населення постане питання подальшої підтримки попиту на типові сільські будинки, будівництво яких передбачається розширювати. У 2013 р. планується побудувати 10 тис. будинків проти 8,5 тис. у 2012 р.

Таблиця 2

Динаміка вартості будівництва будинку за типовими проектами у сільській місцевості в Узбекистані, 2009 – 2012 рр. і прогноз на 2013 р.

Показник	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	У середньому за 2009–2012 рр.
Середня площа одного будинку, кв. м	119,1	119,2	146,0	143,0	137,2
Середня вартість будівництва 1 кв. м, тис. сум.	502,5	529,2	533,7	744,5	611,6
Середня вартість одного будинку, млн сум.	59,8	63,1	77,9	106,5	83,3

Примітка: курс узбецького сума - 1000 од. до долара США станом на 21.05.2013 р. становив – 0,4866.

Джерело: за матеріалами міжнародної конференції "Сучасне житлове будівництво як локомотив комплексного розвитку і перетворення села, поліпшення якості життя населення", 17 квітня 2013 р., м. Ташкент, Республіка Узбекистан.

Виникають питання з приводу типовості житлової забудови сіл. Прихильники такої забудови доводитимуть значення формування єдиного архітектур-

ного стилю для вулиць, кварталів, сільського поселення. А їхні опоненти висуватимуть як негатив втрату ідентичності села, доводитимуть нераціональність "експансійного" сільського оновлення.

З досвіду інших країн відомо, що типові проекти забудови завжди реалізувалися за необхідності масштабного задоволення потреби населення в житлі. Це і досвід ФРН щодо масового будівництва доступного житла після війни, що виявилось найбільш масштабним і успішним будівельним проектом за всю історію Європи: за 12 років було зведено 5 млн одиниць житла загальною площею понад 250 млн кв. м, і досвід СРСР щодо зведення "хрущовок", і нинішній досвід Республіки Білорусь, де на виконання Указу Президента "Про деякі заходи щодо будівництва житлових будинків (квартир) у сільсько-господарських організаціях" від 2005 р. схвалено типові проекти садибних житлових будинків з покращеними архітектурно-планувальними і споживчими якостями для будівництва в сільській місцевості.

Україна нині має досвід масштабного будівництва приміських котеджних містечок за досить типовими проектами. І за наявності значного попиту на доступне житло сільських мігрантів, які вже працюють у великих містах і хочуть придбати дешеве житло поблизу, проблема цих котеджних містечок не в "типовості", а в ціні будівель. За прийнятної ціни вони розпродаються дуже швидко.

Однозначно, що за всієї типовості будинків кожному сільському поселенню повинна бути притаманна своєрідність, своя ідентичність, і при оновленні села все це має на новому рівні формувати сільську культуру, зберігаючи місцеву архітектурну і культурну спадщину.

Обсяги прийняття в експлуатацію всієї житлової площі в Україні і Узбекистані в 2011 р. практично зрівнялись і перебували на рівні 9 млн кв. м (за більшої майже в 1,5 рази кількості населення в Україні). Тому в розрахунку на 1000 осіб в Узбекистані у зазначеному році введено у 1,5 рази більше загальної площі житла, ніж в Україні (311 кв. м проти 207 кв. м) [4]. Ще вищий цей показник у Росії (436 кв. м) і в Білорусі (579 кв. м).

При майже третині сільського населення в Україні житлової площі в сільській місцевості вводиться менше – 26% у 2011 р. і 30% у 2012 р. від загального обсягу (табл. 3).

Таблиця 3

Введення площі житла у сільській місцевості в Україні, 1990-2012 рр.

Показник	1990р.	1995р.	2000р.	2005р.	2010р.	2011р.	2012р.
Уведено загальної площі всього, тис. кв. м:	17447	8663	5558	7816	9339	9410	10750
- у сільській місцевості	3423	2207	1229	1728	3035	2445	3211
ланцюговий індекс, %	100,0	64,5	55,7	140,6	175,6	80,6	131,3
на 1000 осіб населення							
Уведено загальної площі житла, кв. м:	338	169	113	167	204	207	237
- у сільській місцевості	202	133	77	113	210	170	225

Джерело: Прийняття в експлуатацію загальної площі житла та кількість збудованих квартир: статистична інформація Державної служби статистики України. Житловий фонд [Електронний ресурс]. – Доступний з: <<http://www.ukrstat.gov.ua/>>.

Кількість і площа введення сільського житла нестабільні (табл. 3 і рис. 1). І якщо в Узбекистані заплановано побудувати 10 тис. сільських будинків за типовими проектами у 2013 р. – і це висхідна тенденція, то в Україні у "кращі часи" вже вводилося по 15–16 тис. житлових будівель у селах. Однак в останні роки спостерігається низхідна тенденція введення в експлуатацію кількості житла у сільській місцевості, і цей показник варіює від року до року у 2–3 рази.

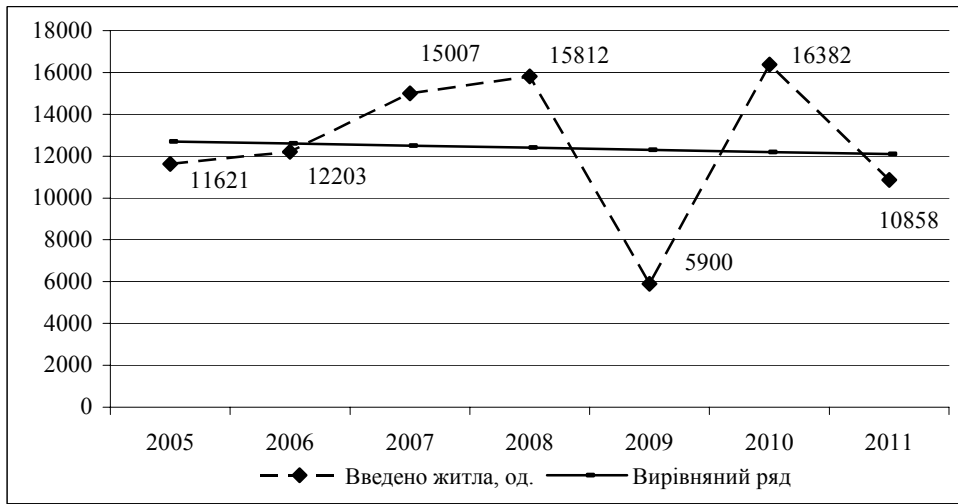

Рис. 1. Уведення в експлуатацію житлових будівель у сільській місцевості в Україні, 2005–2011 рр.

Джерело: Житлове будівництво в Україні у 2005–2011 роках : стат. зб. – К. : Державна служба статистики України, 2012. – С. 17.

Забезпеченість населення житлом в Україні в середньому на одного жителя становить 23,5 кв. м, на сільського жителя припадає дещо більше – 26,8 кв. м, з тенденцією помірної збільшення [5]. Порівняння з аналогічним показником країн Західної Європи – на рівні 35–50 кв. м демонструє значний розрив. До того ж, при практично стовідсотковому забезпеченні житлового фонду в європейських країнах водопроводом і каналізацією, у нас показники комфортності житла значно нижчі: обладнано водопроводом тільки 29%, каналізацією – 25%, гарячим водопостачанням – 13% і газом – 84% житлової площі у сільській місцевості. Тому понад половину (57,9%) обстежених домогосподарств із сільської місцевості незадоволені своїми житловими умовами [6].

Гострою залишається проблема доступності житла для селян в Україні. Сукупний середньомісячний дохід на сільське домогосподарство досить низький – 428 дол. США, він на 11% нижчий, а грошовий дохід на 21% нижчий, ніж у міських домогосподарствах (дані за 2011 р.) [7]. Проблема доступності житла посилюється дорожнечою кредитного ресурсу: ставка за іпотечними кредитами на початок 2013 р. становила у середньому 17,6% [8]. І це є істотним обмеженням для розвитку житлового будівництва.

Конституцією України (ст. 47) гарантовано право на житло і створення державою умов, за яких кожний громадянин мав би можливість його побуду-

вати, придбати у власність чи взяти в оренду. Початок формуванню нормативно-правової бази щодо сільського житлового будівництва покладено Законом України "Про пріоритетність соціального розвитку села і агропромислового комплексу в народному господарстві" (від 1990 р. і нині чинний). Згідно з Указом Президента України "Про заходи щодо підтримки індивідуального житлового будівництва на селі" (1998 р.) реалізується програма "Власний дім". Це практично єдина програма, у рамках якої сільські жителі можуть отримати кредит на пільгових умовах для будівництва чи придбання житла і його благоустрою. Індивідуальним сільським забудовникам надаються кредити під 3% за рахунок коштів державного бюджету, місцевих бюджетів і інших джерел, а багатодітним сім'ям – безвідсотковий кредит.

Обсяги фінансування з держбюджету і місцевих бюджетів за програмою "Власний дім" після 2008 р. значно скоротилися і у 2012 р. становили лише 55% обсягу 2008 р. (рис. 2).

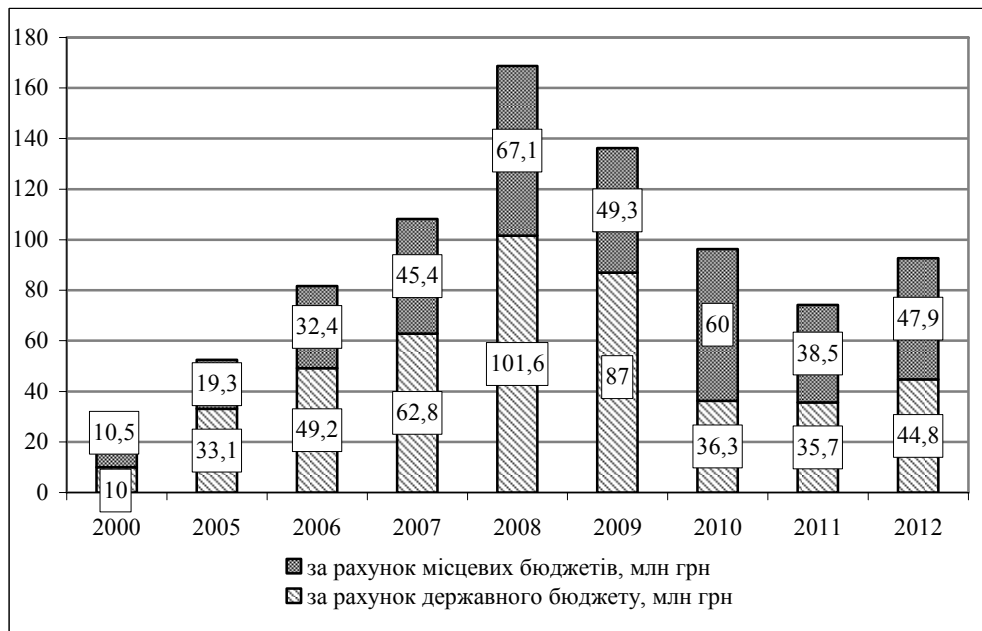

Рис. 2. Обсяги наданих кредитів за програмою "Власний дім", 2000–2012 рр.

Джерело: Аналітична довідка про стан виконання програми підтримки індивідуального житлового будівництва на селі та покращення житлово-побутових умов сільського населення "Власний дім" [Електронний ресурс] – Доступний з : <http://www.minregionbud.gov.ua/index.php?option=com_k2&view=item&id=658>.

Частка введеного у сільській місцевості житла, профінансованого за рахунок державного бюджету по програмі "Власний дім", незначна і в 2012 р. становила 1,5% (47,2 тис. кв. м за загального обсягу введеного житла 3211 тис. кв. м) [9]. Усього 2246 сімей отримали пільгові кредити на будівництво індивідуальних будинків, газифіковано 1,9 тис. садиб.

Слід зазначити, що попит сільських жителів на пільгове кредитування для індивідуального житлового будівництва і покращення житлово-побутових

умов у рамках програми "Власний дім" не задовольняється: отримує пільговий кредит тільки кожна друга сільська сім'я, яка подала заяву.

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 953 від 15 жовтня 2012 р. щодо реалізації проекту "Село майбутнього" як складової частини національного проекту "Відроджене скотарство" передбачається, крім створення виробничих об'єктів (селекційно-генетичного центру, молочної ферми, тепличного господарства), також будівництво житла для працівників за рахунок коштів інвесторів і державної підтримки. Уряд також планує стимулювати будівництво домів і котеджів у селах за програмою доступного житла за механізмом 70/30 (30% вартості сплачує держава, 70% – сім'я-власник, яка має право на одержання державної підтримки), що успішно зарекомендувала себе у містах.

Питання у тому, чи вчасними виявляться досить кволі заходи щодо підтримки житлового будівництва на селі, чи вони вже надто запізніли в Україні? Чи здатне ще житло як один з елементів комплексу необхідних складових сільського буття виправити досить несприятливу ситуацію щодо сільського розвитку? Чи процес стрімкого відпливу населення і особливо молоді із села набрав такої критичної маси, за якої стримування його, не кажучи вже про переорієнтацію сформованого вектора, надто складне завдання? Дійсно, в українських селах активно скорочується населення – на 10% за останні 10 років, при 4% у містах, поширена масштабна трудова міграція сільчан з поступовим осіданням мігрантів у містах. Це загрожує невикористанням вагової частини природно-ресурсного потенціалу сільської місцевості, втратою соціального контролю над значною частиною території країни.

В Україні є села і навіть регіони (наприклад, Чернівецька область), у яких з метою "добування" коштів для будівництва хорошого житла люди змушені виїжджати за межі села, регіону і країни у пошуках роботи і пристойної заробітної плати. І навіть маючи гарне житло і сільську соціальну інфраструктуру, вони все таки знову виїжджають за кордон на заробітки, бо підвищуються їхні потреби щодо життєвих стандартів, умов праці і заробітків.

Ситуація виглядає так, що в Україні навіть за сформування нині державної програми з досить привабливими умовами підтримки не вдасться забезпечити масштабного будівництва житла у сільській місцевості. У віддалених сільських районах бажаних скористатися нею виявилось б небагато. Фактично за програмою "Власний дім" підтримується зведення індивідуального житла переважно у зонах тяжіння до великих міст.

Є підстави для невтішного висновку про те, що в Україні вже втрачено кращий час для стимулювання масштабного будівництва житла на селі. І у Росії є деякі райони, де вже стоять збудовані і готові до заселення будинки, але не вистачає фахівців, бажаних жити і працювати в селах [10]. У Білорусі приваблюють до проживання і праці в селі тим, що надають сільчанам індивідуальні будинки в агромістечках безкоштовно.

Саме своєчасність проекту з будівництва індивідуального житла і комплексної забудови сільських населених пунктів, що реалізується у Республіці Уз-

бекистан як довгострокова програма із якісного облаштування і поліпшення життя сільського населення, підносить значимість роботи, що проводиться. Цілком очевидно, що державний підхід до цієї справи, до забезпечення внутрішньої урбанізації в сільських поселеннях формує основу для утримання населення на сільських територіях і підтримання прогресуючого розвитку сільських спільнот.

Список використаних джерел

1. Аганбегян А. Строительство жилья – локомотив социально-экономического развития страны / А.Аганбегян // Вопросы экономики. – 2012. – № 5. – С.59–69.
2. Выступление Президента Республики Узбекистан Ислама Каримова на открытии международной конференции "Современное жилищное строительство как локомотив комплексного развития и преобразования села, улучшения качества жизни населения", Ташкент, 17 апреля 2013 года [Электронный ресурс]. – Доступный з : <<http://uza.uz/ru/politics/23165/>>.
3. Махаллинский гузар начал работу [Электронный ресурс]. – Доступный з : <<http://uza.uz/ru/society/8264/>>.
4. Житлове будівництво в Україні у 2005–2011 роках : стат. зб. – К. : Державна служба статистики України, 2012. – С. 99.
5. Статистичний щорічник України за 2011 рік. Державна служба статистики України. – К. : ТОВ "Август Трейд", 2012. – С. 421.
6. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України у 2011 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України) : стат. зб. – К. : Державний комітет статистики України, 2011. – С. 41.
7. Витрати і ресурси домогосподарств в Україні у 2011 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України): стат. зб. – К. : Державна служба статистики України, 2012. – С. 190.
8. Національний банк України. Статистичний бюлетень, січень 2013 [Електронний ресурс] – Доступний з: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=57897>.
9. У Мінрегіоні відбулося засідання Ради асоціації "Власний дім" [Електронний ресурс] / Державні житлові програми / Будівництво та архітектура. – Доступний з : <<http://minregion.gov.ua>>.
10. Почему буксует программа жилищного строительства на селе [Электронный ресурс]. – Доступный з : <<http://dengin.ru/rost/Pochemu-buksuet-programma-zhiliwnogo-stroitelstva-na-sele/>>.

Надійшла до редакції

22.05.2013 р.